

KLÂSİK KÜLTÜRÜ TANIMANIN VE DİLLERİNİ ÖĞRENMENİN FAYDALARI

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER

Maarif Vekillîği Yüksek Öğretim Umum Müdürü

Klâsik kültür denince eski Yunan ve Roma kültürleri anlaşılır. Bu kültürün dilleri de eski Yunanca ile Lâtince'dir. Lâtince Roman dillerinin kaynağı olmakla beraber bugün yaşayan bir dil değildir. Yeryüzünde eski Romalıların konuştukları; Cicero'nun, Caear'ın Sallust'un prozlarında, Livius, Virgilius, Horatius ve Ovidius'un de manzumelerinde kullandıkları Lâtinceyi hayat dili olarak konuşan insanlar yoktur.

Eski Yunancanın zamanla değişmiş şeklini de bugün nüfusu 8-9 milyonu aşmayan bir millet konuşuyor. Böyle olduğu halde kültürü yüksek tekniği ileri ve kuvvetli bir siyasî varlık sahibi milletlerin çoğu elit kadrolarına gidecek çocuklarına Yunanca ve Lâtinceyi öğretmiye devam ediyorlar. Bu dilleri öğrenenler yalnız Üniversitelerin Filoloji, Arkeoloji, Tarih, Teoloji, Tıp, Felsefe ve Hukuk okuyan talebeleri değildir. Lisede bunları öğreniyor, bunun temini için Orta Öğretim kurumlarında başka bilgilere verilecek zamandan ve bunların müfredatından fedakârlıklar yapıyor ve klâsik diller için bol zaman ve kâfi cehit ayrılıyor.

Gerçekten Klâsik diller öğretimi Avrupa milletlerinin tarihleri boyunca sürüp gelen bir geleneğidir. Fakat bu dillerin bugünde okutulmasına devam olununun sebebini gelenek bağlılığından ibaret sanmak yanlışdır. Biliriz ki bu milletler teşekküllerindenberi sürekli bir gelişme ve şekil değiştirme halindedirler. Bu gelişme ve şekil değiştirme daima tedricle olmamıştır. Bu milletler vakit vakit inkılâplar da yapmışlar ve alışkanlıklarından ve inandıkları değerlerden bir hamlede sıyrılmış, müesseselerini yıkmış yerlerine yenilerini kurmuşlardır. Bu itibarla klâsik diller öğretiminin sebebi olarak gelenek bağlılığından başka, bu öğretim ile elde edilebilen ve feda olunamayan bir takım faydalar bulunmak gerektir.

Bu faydaların başta geleni Klâsik dillerin; bugünkü insanların müşterek malı haline gelmiş bulunan Avrupa veya Batı medeniyetinin hangi kaynaklardan doğduğunun ve nasıl değişmeler geçirerek bu hale geldiğinin anlaşılmasına bir başka deyişle çağdaş medeniyetin mahiyetinin kavranmasına hizmet etmesidir.

Çağdaş medeniyetin kaynağı Klâsik Yunan ve Roma kültürüdür. Yunanca ve Lâtince bu kültürleri iyi tanımanın en emin vasıtasıdır.

Başka vasıtalar bunların yerini tutamaz. Bu cihetin izahına girmezden önce geçmişi tanımanın halin anlaşılabilmesinin nasıl şartı olduğunun aydınlatılması gerektir.

Bir şeyi veya hadiseyi anlamak, niçin ve nasıl vücutte geldiklerini bilmek demektir. Eşya ve tabiat olayları için olduğu kadar içtimâî hadiseler ve tarihî vakıalar için de bu böyledir. Mısır, Mezopotamya, Küçükasva ve Ege medeniyetlerine ait bilginin pek az ve eksik bulunduğu devirlerde eski Yunan edebiyat ve sanatının büyük eserleri ile karşılaşan fikir adamları Yunan medeniyetini bir mucize saymakta ve böyle sıfatlandırmak ta idiler. Halbuki geçen asırdanberi tarihe ait bilgi ve idrâkimiz süratle genişleme yolundadır. Bu sebeptendir ki bugünün tarihçileri ve fikir adamları, eski Yunan medeniyetinin, parlaklığını, değerini takdirde, eskilerden geri kalmamakla beraber artık onu nasıl meydana geldiği anlaşılamayan olaylar karşısında duyulan hayretle mucize diye sıfatlandırmıyorlar. Ve kabul olunuyor ki eski Yunan medeniyeti de, yukarıda adları sayılan medeniyetlerin karşılaşp kaynaşmalarından doğmuştur.

Roma İmparatorluğunun yükselme devrindeki Roma cemiyetinin iç bünyesini, bu İmparatorlukta esirlerin nasıl yaşadıklarını, Eflâton'un fikirlerini ve Neoplatonizmin âlem telâkkisini ve nihayet Filistin'deki Yahudi kavminin sergüzeştlerini bilmeden Hıristiyanlığın Milâddan sonraki ikinci, üçüncü ve dördüncü asırlarda nasıl olup ta bu kadar çabuk yayılabilmiş olduğunu anlamağa imkân yoktur. Aynı suretle 1789 Fransa İhtilâlini anlayabilmek için de bu ihtilâlden hemen önceki Fransayı; bu memleketin o zaman içinde bulunduğu iktisadî ve malî şartları, İngilteredeki meşrutiyet idaresinden ilham alarak yeni bir cemiyet nizamı teklif eden Fransız mütefekkirlerinin açtıkları fikir cereyanlarını bilmek zarurtdır. Bunlara benzeyen birçok misallerin sayılıp dökülmesine lüzüm görmeden teslim ederiz ki herhangi bir zaman parçasını dolduran olayların sebepleri ve bunların şu tarzda olmayıp ta bu tarzda vuku bulmuş olmalarının saikleri bu zamandan önceki anların içinde yani geçmiştedir.

Bugünkü değerlerimiz, Kurumlarımız, alışkanlıklarımız ve ülkülerimiz bu anda yoktan peyda oluvermiş değillerdir. Bunlar birbiri ardından akıp gelen nesillerin uzun bir maziye dolduran faaliyetlerinin ve tecrübelerinin yekûnu, bileşkesidir. Bu bileşkeyi lâyıkiyle kavrayabilmek için mümkün ve zarurî olan yol; oluş vetiresini mütalâa etmek gelişme ve şekil değiştirmelerindeki safhaları takip eylemektir.

Halin gerçek değerini objektif bir nazarla takdir edebilmek için de maziye tanımak zarureti vardır. İnsan kendi yüzünü göremez. Onu görebilmesi için aksettiren bir vasıtaya muhtaçtır. Başka hayat ve âlemler kendi hayat ve âlemimizi bir ayna gibi idrâkimizde aksettirir.

İnsan seyahatler yapıp başka memleketleri de görerek ve kendisinininki ile mukayese ederek memleketinin hakiki çehresini tanıyabilir.

Devrimizin mahiyetini tanıyabilmek için de başka devirleri, bunlarla devrimiz arasındaki farkları bilmek lâzımdır. Yaşamadığımız devirlere ancak hayal ve düşüncelerimiz uzanabilir. Buna da tarih vasıta olur. Tarih bilgimiz idrâkimizi öyle bir noktaya yükseltir oradan yalnız hazırım sınırlarını değil daha ötelelerini daha geniş ufukları hazırdan önce gelmiş ve onu doğurmuş olan devirleri de görürüz.

Yalnız kendi zamanını bilen insan için bu zamanın kıymetlerini, müesseselerini mutlak telâkki etmek bunların ancak oldukları gibi olabileceklerini sanmak tehlikesi mevcuttur. Ortaçağ insanının düşünüşünde ve hükümlerinde dogmaların sınırını aşamayışının önemli sebebi mazi hakkında pek az şey bilmekte oluşu idi. Bundan dolayı inandığı şeyleri ve müesseselerini mutlak ve değişmez sanıyordu. Onda içinde yaşadığı hayat ve âlemin kendi iradesi ile değiştirilip düzeltilebileceği fikri de yoktu. Bundan dolayı Ortaçağ, insanlığın umumî tekâmülünde bir duraklama devri olmuştur.

Uzun bir geceye benzeyen bu devrin sona ermesi ve insan hayatında yeni bir sabahın doğması maziyi hatırlamakla mümkün oldu. Rönesans insanlara klâsik maziyi hatırlatmış ve göstermiştir ki yaşadıkları hayat ve taşıdıkları itikatlar yegâne mümkün olan değildir. Dinî itikatlar, âlem telâkkileri, felsefe ve kozmoloji, siyasî ve hukukî akideler daima aynı olarak kalmıyorlar, bunlar devirden devire değişmekte ve istihalelere uğramaktadırlar. Hayat ve itikat şekillerinin böylece birçok türlü olabilişinin anlaşılması insana bunların en doğru ve iyi olanını bulmak ve yapmak arzuları telkin etmiştir. Bu suretle maziyi görmek, başka devirler tanımak yeni zaman insanını dogmaların esirliğinden kurtarmış ve ona düşünme ve yapma hürriyeti kazandırmıştır. Yeni zaman insanının geçmişi tenkitsiz ve şikâyetsiz; otoritelere boyun eğmeyişi, Hergül sütunlarını istihfafla aşarak Okyanuslar arkasında kıtalar keşfine çıkışı; engizisyon hakimleri karşısında Batlamyos kozmolojisinin bâtil olduğunu ve dünyanın döndüğünü haykırışı, tabiat kuvvelerini kullanma yolunda büyük terakkiler elde edişi ve nihayet daha iyi bir sosyal nizam kurma yolunda yaptığı savaşlar, ihtilâller ve kazandığı zaferler hür düşüncenin onun ruhunda ateşlediği hakikatı arama ve iyiyi yapma ihtirasının neticeleridir.

Geçmişî tanımanın lüzum ve faydaları kabul olunduktan sonra bunun için Yunanca ve Lâtince bilmenin zarurî olup olmadığı hakkında zihinlerde uyanması mümkün şüphenin de giderilmesine ihtiyaç duyulur. Gerçekten eski medeniyetlere dair yaşayan dillerde yazılmış tarih kitaplarını ve vesikaları tetkik etmek, klâsik eserlerin tercümelerini okumak bu medeniyetleri tanımak için yetmezlermi? tarzında bir soru daima sorulabilir. Davanın aydınlanması için bunun da cevabı verilmelidir.

Klâsik medeniyetleri tanımak için yaşayan dillerle yazılmış tarihleri

ve Klâsik eserlerin tercümelerini okumanın kıymeti inkâr edilemez. Ni-hayet Coğrafya kitapları ile seyahatnâmeler de dilini bilmediğimiz ve gidip görmediğimiz bir memleketi uzaktan biraz tanımaya yardım ederler. Fakat bunlar dilini bilerek bu memleketlere gidip bir müddet oralarda kalmanın yerini tutamazlar.

Bizimkine nisbetle yabancı bir memleketin bütün hususiyetlerini ve yabancı bir cemiyetin bütün farklarını ne bir kitapta ne de ciltlerden mürekkep bir külliyyat içinde tamamiyle aksettirmeye imkân yoktur. Bunlar ancak bir parçayı taşırlar ve bütüne nazaran daima eksiktirler. muhayyilemiz eksikleri, ve boşlukluru doldurmuşu uğraşır. Fakat hayallerimiz hakikate ne kadar yaklaşırse yaklaşsın onunla arasında daima bir mesafe kalır. Ve bütün cehtlerimize rağmen kitaplar vasıtasıyla, tetkikimizin mevzuu olan memleketi ve insanları olduğu gibi tanıyamayız. Halbuki aynı memlekete dilini bilerek gitmemiz halinde bilincimiz (şuur) ve altbilincimiz (tahteşşuur) iradî bir ceht sarfetmemize lüzum kalmadan kısa zamanda bizi çeviren varlıklara ait haddsiz, hesapsız intibalarla dolar. İçine daldığımız yabancı cemiyet bütün hakikat ve hususiyetleri ile idrakimizde resmolunur. Ve biz onu olduğu gibi tanırız.

Bu misâlde olduğu gibi klâsik kültürleri tanımak için tarihleri ve klâsik eserlerin tercümelerini okumanın muayyen bir hudut dahilinde yardımları olacağı tabiidir. Fakat bunlar hiç bir zaman klâsik kültür dillerini bilerek klâsik felsefe ve edebiyatı asıl metinlerden okumanın yerini tutamazlar. Çünkü insanların bütün ruhi hüviyeti dillerinde akis bulur ve her dilin kendine mahsus ve başka dillerle ifadesi, bunlara tercümesi mümkün olmıyan öyle hususiyetleri vardır ki bu hususiyetlerin arkasında bu dilin sahibi olan kavmin de orişinaliği saklıdır.

Bir kavmin dilinin sentaks kaideleri teşbih ve istiareleri, kullandığı mefhumlar ve ata sözleri onun mizaç ve karakterini, imgelem kudretinin hudutlarını, bilgi ve idrâkinin derecesini, âlem ve insan telâkkisini; uzun şerh ve izahların ve bir sürü misallerin yapabileceklerinden daha fazla sürat ve sıhhatle kavratırlar. Bundan dolayı klâsik kültür dillerini bilmek klâsik felsefe ve edebiyatı asıl metinlerinden okumak bizi klâsik medeniyetleri yaratmış ve binlerce sene evvel gelip geçmiş insanlarla adeta karşı karşıya getirir ve onların ruhu ile vasıtasız temas haline koyar. Düşüncelerinin en ince ve ruhlarının en derin taraflarını tanıma imkânları buldurur.

Hülâsa klâsik medeniyetleri iyi anlayabilmek yolunda başka vasıtalar klâsik dilleri bilmenin yerini tutamazlar.

Klâsik medeniyetleri tanımak için dillerini bilmenin zaruretine kanaat getirmemiz halinde de mazi şuurunun tam olarak doğması için klâsik medeniyetleri iyi tanımanın yetip yetmeyeceği hakkında diğer bir mukadder suâl ile karşılaşırız. Gerçekten iddia olunabilir ki: Mazi Yunan ve Roma medeniyetlerinden ibaret değildir. Yunanlılarla

Romalılar tarih sahnesinde görünmeden önce de medeniyetler vardı. Ve bunları vücade getiren insanlar da insanlığın müşterek ve umumî kültürüne kıymetler katmışlardır. Bir medeniyeti iyi tanımak için mutlaka onun dilini bilmek icabediyorsa insanlığın umumî harsî tekâmülünü anlıyabilmek için Yunanca ile Lâtince'nin tanıtılabileceklerinin dışında kalan medeniyetleri de tanımak, bunun için de dillerini bilmek lâzımdır. Fakat buna da maddeten imkân yoktur. O halde Yunanca ile Lâtineden de feragat olunabilir. Zira bu taktirde zaten eksik kalan şey biraz daha eksilecek demektir. Klâsik medeniyetlerle diğerlerinin çağdaş Avrupa veya batı medeniyeti ile münasebetlerindeki farkın müşahedesi bu itirazın yarit olmayacağını gösterir.

Meselâ Yunan medeniyetinden evvel mevcut olmuş, birbirinden farklı birer inkişaf kurvesi çizmiş, birbirlerine tesir etmiş ve aralarında kıymet mübadeleleri vuku bulmuş, Ortaasya, Sumer, Mezopotamya, Mısır, Hint, Çin, Anadolu, Fenike, Ege, Miken vesaire eski medeniyetleri tetkik edince görürüz ki bunları vucude getirmiş ve sahalarında yaşamış olan insanlar bizimkinden çok farklı ve çok uzak zihniyet ve itikatlar taşımış, hayat tarzları ve müesseseleri bizimkinden tamamiyle başka olmuştur. Bu medeniyetlerin tetkik olununca hayalimizde bizden çok uzak ve bize çok yabancı âlemler canlanır. Buna mukabil 25 ilâ 27 asır evvel (Hellas) da doğan fikirleri âlem ve insan telâkkilerini, eşyanın ve hadiselerin müşahade ve izahı yolunda konulan prensiplerle tecrübelerine girilmiş olan içtimaî nizam şekillerini, özlenilen sanat idealleri ile meydana getirilen sanat eserlerini tetkike sıra gelince bugünkü kültürümüzün ve hayatımızın kapısına gelmiş veya eşîğinden içeriye girilmiş olduğu hissini duyarız. Hakikaten eski Yunan âleminde daha evvelki insanların bilmedikleri şeyler düşünülmüş, yazılmış ve yapılmıştır. Ve bunların büyük bir kısmı bugünkü kültürün de yaşayan kıymetlerini teşkil ederler.

Yunan medeniyeti tarihinin her paragrafı bizi bu vakianın ayrı bir delili ile karşılaştırır.

Yunan medeniyetinin ilk ayırıcı vasfı onun hür insanların düşünme ve aksiyonlarının eseri oluşudur.

Asuvan şellâlelerinden kaya taşıyarak Cizre'de Fravunları için eham kuranlar veya bu ehramları kuranların çıplak derileri üzerinde kırbaç şaklatanlar aynı şartlar altında Babil'de asma bahçeleri örenlerle, ördürenler veya Asur Banibal ile Keyhuserv'in tahtları önünde esir ettikleri insan yığınlarını katledenler ve zaptettikleri şehirleri yerle bir edenler kale halinde yapılmış saraylarda oturan göze görünmez esrarıengiz hükümdarların teb'aları; tali ve kaderlerini tayin ve hayatlarına tasarruf eden insandan mabutların kullarıydı. Halbuki Akademya ve Likeonda zeytin ağaçlarının gölgesi altında ve şakirtlerinin çevirdiği halka ortasında insan zihnini meşgul eden bütün meselelere cevap

vermiye uğraşanlar, yazdığı bir dram veya komediyi tiyatrodaki vatandaşlarına temsil edenler veya bunları alkışlıyanlar, termopilde ve salamin de bine karşı birin muzaffer vatan müdafaasını başaranlar Atina'nın veya İsparta'nın veya Teb'in, yani Hellas'ın küçük site devletlerinin hür vatandaşları idi. Sitelerinin agorasında toplanarak fikir söyleyen devletlerinin işlerini yürüten, hayatlarını kendileri düzenleyen bu insanların bundan 25 asır evvel malik oldukları neviden siyasi bir hürriyet bugün de büyük insan yığınlarının hasret duydukları ülküdür. Zamanımızın demokratik prensiplerle idare olunan cemiyetlerinde görülen ve şikâyet olunan bazı kusurlara eski Yunan demokrasisinde de rastlanır. İbsen'in (Bir Halk Düşmanı) adlı piyesinde tasvir ettiği halin benzerlerini, yani rey ekseriyetiyle doğru hükme varılacağı ve hakikatlerin meydana çıkarılacağını sanan kalabalığın; hakikati, doğruyu eğri ve yanlış diye göstermesinin misallerini eski Yunan hayatında da bulmak kabildir. Hemşerileri Sokrates'i bir ahlâk bozucu olarak ölümüne mahkûm etmişlerdi. Faziletli bir önder ve bir büyük devlet adamı olan Perikles'in hazin akibetini hatırlamamak mümkün değildir. Orada da vakit vakit cemiyetlerinin demokratik nizamını yıkmaya ve vatandaşlarının hürriyetlerini kaldırmağa teşebbüs eden tiranlar zuhur etmiş ve Alkibiyad misalinde olduğu gibi düşmanlarla birleşip vatanlarına hiyanet edenlerin çıkabildiği görülmüştür. Bütün bunlar zamanımızda da vardır. Ancak eski Yunan demokrasisinin başka bir kusuru daha vardı. Bu demokrasi; Yunan sitelerinde hür vatandaşların yanı başında bunlardan daha kalabalık bir esir yığınının yaşamasına da tahammül etmiş ve bu hali tabii görmüştü. Fakat demokrasilerinde görülen bu kusurların hiç birisi; ilk demokratik sosyal nizam tecrübeleri ve hür insanların tesanüdünden doğma bir cemiyet şeklinin müjdecileri olmak şerefini Yunanlıların elinden alamaz.

Hürriyet insanın bütün kuvvetlerini aramak tesir ve teşkil etmek için şahlandırır. Hayatı daha iyi, daha güzel yapmak arzusu zekâyâ olanın dışında imkânlar arar ve onu başka türlü şartlar yaratmaya tahrik eder.

Kendisini başka bir ferдин tâbii ve madunu saymayan insan, hayatının düzenlenmesinde olduğu gibi zihnini dolduran konular üzerinde düşünmek için de kendisinde kimseninkinden geri kalmıyan bir hak ve iktidar görür. Bu türlü insan tarih sahnesine ilk defa eski Yunan medeniyeti ile çıktı. Onun için felsefe de bu insanla birlikte onun zuhur ettiği yerde doğmuştur. Felsefe de dinler ve üstureler gibi varlığın mâna ve mahiyeti, sebebi, başlangıcı ve sonu hakkında bir tasavvurlar ve izahlar mecmuasıdır. Şu mühim fark ile ki; dinî ve esatirî âlem telâk-kilerini vücuda getiren kollektif muhayyele olduğu halde felsefi izahlar ve felsefe sistemleri bilinen bir ferдин akli faaliyetinin, muhakemesinin eseridir. Bu sebeple felsefenin zuhuru demek, insanın nesilden nesile taşınıp gelen itikat ve izahlar karşısındaki uysal tavrını terk ede-

rek zihnini işgal eden bütün mevzular üzerinde tenkit esprisi ile ve hürriyetle düşünmeye başlaması demektir. Yunan medeniyeti, feylezofları ile ve bunların vücuda getirdikleri felsefi izahlarla insanlığın umumî fikri tekâmülünde büyük dönemeç noktası teşkil eder. Bu medeniyet içindedir ki duyularımıza çarpan gerçeklik âleminin dağınık tezahürleri arkasında birlik arayan ve bu tezahürleri kanunluluğa ve tek üsse ircaa çalışan İyonya okulunun filozofları yetişmiştir. Bu tabiat filozofları metafizik problemler hakkında izahlar yapmakla kalmıyarak Milâttan 6, 7 asır evvel arzın yuvarlak olduğunu, yıldızların ışıklı birer arz olduğunu, ayın ışığını güneşten aldığını, husuf ve küsufün niçin ve nasıl vukua geldiklerini hakikati ile söylemişler, senenin uzunluğunu tesbit, kutup yıldızı ile küçük ayıyı keşfetmişlerdir. Bugün de hendese dersinde çocuklarımıza Tales davasını öğretiriz. İyonyan okulunu takip eden Fisagors ve şakirtleri de insanlara somut (müşahhas) un müşahedesinden soyut (mücerret) u düşünmeye yükselmeyi öğrettiler. Bu hizmetleriyle riyazî düşünmenin esasını kurdular. Kerrat cedveli, aşarî hesap, arap rakamları bunlar tarafından bulunmuştur. Arzın kendi mihveri ve güneş etrafında döndüğünü ilk keşfeden Filolaos, Fisagors Okuluna mensuptur. Yine bu okuldan Aristark da iki bin sene sonra Kopernik tarafından insanlara kabul ettirilecek olan hakikati haber vermiştir.

Yunan tefekkür âleminde bir Heraklit görürüz ki varlığı herkesten önce olu (sayruret) süreci ile izaha kalkışmış ve 2500 sene sonra gelen Hegel onun görüşünü kendi sistemine esas yapmıştır. Ampedokles müphem ve mistik bir ifade ile çekim ve itimi haber vermiştir. Emaksagoras hiç bir şeyin yeniden doğmayaacağını ve mahvolmayacağını söyleyerek binlerce sene sonra Lavuaziye'nin ilân edeceği hakikati bulmuştur. Onda Leibniz ve Pascal sistemlerinin esasını teşkil eden fikirlere rastlanır. Bir müddet Atina'nın fikir hayatında hakimiyet kurmağa muvaffak olan ve bu sırada gençliğin ahlâkını bozmakla itham olunarak takiplere uğrayan Sofistlerin bir zaman muhitlerine zararlarının dokunmuş olduğu kabul olunabilir. Fakat yine teslim etmek icabeder ki bunların da umumî fikri terakkiye inkâr olunamayacak ve daima hatırlanacak hizmetleri dokunmuştur. İlk defa sarîh şekilde; hakikati arama ihtirasının anası olan şüpheyi bunlar ortaya attılar ve insanlara aklın imkân ve sınırları üzerinde durmayı bunlar hatırlattılar. Tenkit esprisinin uyanışına adları sıkıca bağlıdır. Relativist ve Pragmatist görüşleri de bunlar getirdiler. Yunan Feylezofları Kosmos'un sebebi ve maddesi eşyanın mahiyeti gibi metafizik problemler üzerinde düşünmekle kalmadılar. İnsanla ve insan hayatının düzgüleri ile de meşgul oldular. İlk defa Sokrates akıl ve ilimle daha ahlâklı bir insanlık ve daha iyi bir hayatın yaratılabileceğini ilân ve ilme dayanan lâıyk bir ahlâk fikrini insanlığa telkin etmiştir. Nihayet Yunan medeniyet ve fikriyatı içinde; bu medeniyet ve fikriyatı bütün devirlerin fikir faaliyetleri için tüken-

mez bir ilham ve direktif kaynağı haline getiren iki adam Platon ile Aristoteles de yetişmiştir. Bunların fikirleri, felsefe sistemleri ayrı renklerle fikrî terakkinin üzerinden seyredeceği yolları aydınlatan birer ziya menbana benzerler. Yaşadıkları gündüzleri türlü istikametlerde tefekkür yolculuğuna çıkan, feylezoflar, âlimler, din kurucuları, şarih ve müfessirleri, devlet ve siyâset adamları yöneldikleri istikamet ne olursa olsun Platon'la Aristoteles felsefelerinin arkalarından vuran ve önlerini aydınlatan ışıkları altında mesafeler katetmişlerdir. Platon idealist âlem telâkkisiyle kendisinden sonrakilere, hissolan âlem ve bu âlemin şartları üstünde kemal şart ve imkânlarını tasavvur etmeyi öğretmiş ve vicdanlara ideal iştiyaki telkin eylemiştir. Hıristiyanlık ondan ilham almıştır. Rönesans onu büyük üstadı saymıştır. Giordano Bruno, Schelling, Winckelmann, Schleiermacher ve Bock gibi Platon'dan çok uzak devirlerde yaşamış olan mütefekkirler onun birer şakirdi olmuşlardır. İnsan iradesiyle hayatın daha iyi yapılabileceği ve daha iyi bir sosyal düzen ve devlet kurulabileceği fikri de Platon'un insanlığa bıraktığı miraslar arasındadır. Realist Aristoteles de varlığın üslerinin kavranabilmesi için önce maddî âlemin eşya ve olaylarını usul dairesinde dikkatle müşahede etmek lâzımgeldiğini ihtar etmiş ve bunun nasıl yapılacağını göstermiştir. Bu suretle metafizik problemler üzerinde düşünme işi ile şeniyet âleminin hâdiselerini müşahede ve izah işini birbirinden ayırmış ve felsenin yanı başında ondan ayrı olarak ilimlerin de teessüs eylemelerine yol açmıştır. Bilgiyi şübelere ayırmış ve bunları adlandırmıştır. Metafizik, fizik, etik, politik, retorik, poetik ve ilâ.. gibi tabirler delâlet ettikleri bilgi şübelerine Aristoteles tarafından verilmiş adlardır. Yeri gelmişken ilâve edelim ki bu adlarla birlikte matematik, Astronomi, Lojik, Gramatik, Ekonomi gibi diğer birçok ilim adlarının Pol, Zone, Peripherie, Ekliptik, Antithese, Porallel, Demokratie, Aristokratie, Prosa, Poesie, Lyrik, Epos, Drama, Pathetik, komik, İronik gibi ilim, siyaset ve edebiyat terimlerinde çoğunun hep eski Yunan medeniyet ve fikriyatından bize geçmiş olmaları bu medeniyet ve fikriyata ne nisbette ve genişlikte borçlu bulunduğumuzu gösteren işaretlerdir. Aristoteles düşünmenin prensiplerinden ve kanunlarından ve doğru düşünmenin usulünden bahseden (mantık)ın da vazıdır. O bu hizmetleriyle ilim binasının üzerine kurulduğu temelleri örmüştür. Bu sebeptendir ki düşünme bir insanlık mevcut oldukça Aristotelesin eser ve tesirleri de bu mevcudiyet içinde devam edecektir.

✓ İlk büyük ve orijinal edebiyatı da eski Yunanlılar vücade getirmişlerdir. Sonra gelen bütün kavimler Romalılar ve Rönesanstan sonra da diğer Avrupa milletleri Yunanlılardan ilham ve nûmuneler almışlar ve edebî faaliyetin nevi ve tarzlarını onlardan öğrenmişlerdir. Eski Yunanlılar tarafından; aralarındaki büyük farklara rağmen her ikisinin de Homeros tarafından vücade getirildikleri rivayet olunan İlyada ile Odise dünya edebiyatında (Epos) un ilk büyük nûmunelerini teşkil

ederler. Vergilius, orta çağda epik manzumeler yazan şairler, Dante, Klopstock, Voss ve Goethe hep bu ilk nünunelerle açılan çığırda yürümüşlerdir. Aynı suretle Aichyllos ile Sofokles'in dramları da bu edebî nevin ilk örnekleridir. Romalı İmitator'larla orta çağın ve humanizma devrinin dram yazarları Shakespeare, Fransız dramaturgları, Lessing ve Schiller de Aichyllos ile Sofokles'in tesirlerini bin yıllar üzerinden zamanımıza kadar nakletmişlerdir. Birlikte bir piyes seyrederek bunun müellif ve aktörlerini alkışlıyan veya bunlarla alay eden bir halk ile tarih ilk defa Yunan sitelerinin anfiteaterlerinde karşılaşmıştır. Ve Yunan tiyatrosu temaşa sanatının başlangıcıdır. Nasıl Yunan feylezofları sistemlerinde müşahedenin değişmiyen usullerini ve tefekkürün değişmez kanunlarını varlığın sabit vasıflarını ifade edebilmişlerse öylece Yunan edipleri de insanın zaman ve mekân kayıtlarının üstünde kalan iztiraplarını, istek ve tutumlarını tasvire muvaffak olmuşlar ve ölmez tipler yaratmışlardır.

Eski Yunanistanın plâstik sanatkârları tarihî kıymetleri bir tarafa bırakıldığı takdirde de bugünkü zevk ölçülerine göre yine karşılarında hayranlık duyulan eserler vücade getirdiler. Kolları kırık (Milo) lu Venüs heykeli bu günün heykeltraşların en iyi eserlerinin teşhir olunduğu bir galeride bu eserler arasında yer alabilir. Yunan mimarî eserleri de insanların bugüne kadar yapabildiklerinin en güzellerindendir. Paris'te Madeleine ve Palais Bourbon binaları Münih'te nasyonal sosyalist partisinin yeni idare binaları Viyana'da da eski Mebusan Meclisi binası Fasadları, kolonları ve alınları ile 25 asır evvel Akropol üzerine kurulmuş Thesse ve Partenon mâbetlerinin kopyalarıdır. Bu binalar tarihî hatıraları yaşatmak maksadiyle değil, fakat en güzel mimarî eserleri kucağında toplayan şehirlerde mevcudun hepsinden daha güzel âbideler kurmak azmiyle vücade getirilmişlerdir.

Devrimizin doğru sözlü bir modisti; ibdandan gurur duyduğu en güzel kadın esvabının Yunan, kadın heykelleri üzerinde kıvrımlarını haz ve takdir ile takip ettiğimiz harmaniye üstün bulunduğunu iddia edemez.

Felsefe, edebiyat ve güzel sanatlar gibi spor da insanın içgüdülerini tatmin ettikten sonra kalan boş vaktini hemen kendilerine vereceği yüksek insanî faaliyet mevzularındandır. Olimpiyad oyunlarının eski Yunanistandaki mâna ve önem ve eski Yunanlıların bir maratonkoşusu galibinin veya diğer spor faaliyetlerinde temayüz eden hemşehrilerinin muvaffakiyetlerine karşı gösterdikleri alâka ve takdir bugünün insanlarına ders olmaktadır.

Bütün bu misaller şu hakikati teyid ederler ki; eski Yunan medeniyeti kendinden evvelki bütün medeniyetlerden derin farklarla ayrıldığı halde çağdaş Avrupa veya batı medeniyetine arada bin yılların mesafesi bulunmasına rağmen çok yakındır ve çok benzer.

Bu medeniyet içinde; doğmuş olan idealler bugünkü insanlığın da

idealleridir. Orada tasavvur ve teklif olunmuş ve gerçekleştirilmesine çalışılmış olan sosyal nizam şekilleri esastan ziyade fer'e taalluk eden farklarla bugün de büyük insan yığınlarının kendilerine saadet getireceğine inandıkları ve bu sebeple gerçekleştirmeğe uğraştıkları şekillerdir. Eski Yunan feylezofları fikir ve hareket hürriyetine malik olan insanlar için mümkün olan bütün zaviyelerden hayatı, eşyayı müşahedeye teşebbüs etmişler ve hareket noktalarının başka başka oluşuna uygun olarak muhtelif açıklama sistemleri ve âlem telâkileri vücade getirmişlerdir. Bütün sonraki devirlerde olduğu gibi bugün de düşünen insanlar, zihni işgal eden meselelere cevap vermeye teşebbüs edince yaşadıkları hayat ve cemiyet şartları, yaradılış ve ruh halleri onları binlerce sene evvel Yunan düşünürleri tarafından açılmış pencerelelerden kendilerine uygun gelen birinin önüne itmekte ve buradan hayata baktırmaktadır. Eski Yunanlılar tefekkürün zarurî prensiplerini ve metodlarını bulmuşlardı. Ve bunlara göre düşündüler. Kendilerinden sonra gelenler de aynı ilkelere ve metodlara uymak zorunda kaldıkları için Yunan düşüncesinin diktiği şahısların çevresi içinde hayatı işlediler. Eski Yunanlılar edebiyatlarında insan ruhunun bir kavme veya bir devre mahsus olmayan daimî ve zeval bulmaz unsurlarını canlı surette aksettiren insan tipleri tasvir ettiler. Bu sebeple destanlarının, dramlarının ve komedilerinin kahramanları bugün için de tazedirler. Ve Yunan edebiyat ve fikriyatı bugün için ve gelecek günler için de bir ilham kaynağıdır.

Eski Yunan medeniyeti; çağdaş medeniyetin kaynağı olduğu bugünkü ve yarınki fikriyat ve edebiyat için de ilham kaynağı bulunduğu için günümüzü anlayabilmek ve ileri götürmek maksadiyle bu medeniyeti tanımak diğer herhangi bir medeniyetle kıyaslanamayacak surette müstesna bir ehemmiyeti haizdir. Ve Yunanca tanınması zarurî olan bir hayat ve medeniyetin dilidir.

Yunan medeniyetine ait bütün kıymetler Roma âlemi ve hıristiyanlık kanallarından geçerek orta ve garbî Avrupa milletlerine intikal etmiştir. Bu intikale Lâtince vasıta olmuştur. Lâtince Milâttan evvelki 3 üncü asırdan milâttan sonraki 16 ıncı ve 17 inci asırlara kadar yani; Avrupa dillerinin, Lâtincenin taşıdığı kıymetleri devir alabilecek bir seviyeye erişmelerine değin bu vazifeyi ifa etmiştir. Bu sebeple Yunan medeniyetine ait kıymetlerin bu medeniyetin büyük günlerinden beri, Roma âleminde, orta çağ hıristiyanlığı içinde Rönesansta ve humanizma devrinde uğradığı istihalelerle bunlara ilâve olunan kıymetler¹ hakkında Lâtince vasıtasıyla bilgi edinilebilir. Bunun içindir

¹ Romalılar geniş İmparatorluklarının sahasında yaşayan, kültür seviyeleri ve etnik karakterleri itibarıyla de tecanüsten mahrum kalabalık insan yığınlarının idaresi zaruretiyle karşılaştılar. Tebaalarının hayat şeklini, fertlerin devletle ve birbirleriyle münasebetlerini tayin edecek kaideler koymak Romalıların en fazla uğraştıkları mevzu olmuştur. Roma hukuku pratik ve ihtiyaca uygun kaideler bulmak yo-

ki Lâtince de çağdaş medeniyetin, menşelerinden bugüne kadar geçirdiği bütün çehre değişimlerini ve zarurî vasıtasını teşkil eder.

Klâsik diller öğrenmenin zihin terbiyesine hizmet edişi onun temin eylediği diğer önemli bir faydadır.

Yabancı bir dille yazılmış metinlerin manasını anlamak ve bunların tercümesi için çabalamak türlü zihin yeti (meleke) lerinin gelişmesine hizmet eder. Yabancı dil öğrenmekte olan kimse okuduklarını anlayabilmek için iradî dikkat sarfetmek mecburiyetinde kalır. Bu hal; bu türlü dikkati geliştiren bir mümarese teşkil eder. Öğrenilen dilde hususî bir tabirle ifade olunan bir kavram için ana dilimizde karşılık bulunmayabilir. Bu takdirde bu kavramı ifade edebilmek maksadiyle müteaddit kelimelerin yardımıyla onun bir tarifini yapmak zarureti hasıl olur. Böyle bir tarif için zihin çözümlenmeler ve sentezler yapar. Yabancı metnin manasını anlamaya çalışırken bir takım istidlâllerde bulunmak ve hükümler vermek için de fırsatlar doğar.

Hülâsa öğrenmekte olduğumuz dille yazılmış metinleri anlamak hele bunları dilimize veya bir başka dile tercüme etmek yolunda sarfolunan gayretler esaslı zihin kuvvetlerini daima faaliyet halinde bulundurur ve bu faaliyetin temin edeceği gelişmeğe mazhar kılar. Yabancı dil ile uğraşmak bizi kendi dilimizle bu dil arasında mütemadi mukayeselerde sevkeder. Yabancı metinde karşılaştığımız kavramların dilimizde en uygun karşılıklarını bulmaya çalışmak dilimizin imkân ve kabiliyetleri üzerinde dikkatle durmaya bu imkân ve kabiliyetleri tanımaya ve genişlemeleri için uğraşmaya da tahrik eder. Bu suretle muhtelif zihni kuvvetlerin terbiye ve inkişafına yardım eden bir vasıta olmak hususunda klâsik kültür dilleri modern kültür dillerine faiktir. Zira bu dillerle anadilimiz arasında aynı devre mensup olmak sebebiyle karşılıklı münasebetler, tesir ve aksi tesirler ve bunların neticesi olarak kavram müvaziliği vardır. Buna mukabil klâsik kültür dilleri ile dilimiz arasında devir ayrılığının zarurî kıldığı bir uzaklık bulunur. Bu uzaklık klâsik kültür dillerinin öğrenilmesini modern kültür dillerine nisbetle güçleştirir. Fakat bu güçlük te daha fazla çabayı ve bu çabanın temin edeceği fazla fayda ve feyizleri tazammun eder.

Klâsik kültür dilleri öğretimi gençliğin ahlakî terbiyesi yolunda da iyi bir vasıtaadır.

Modern kültür dillerinin bunları öğrenenlere hemen temin edebildikleri pratik menfaatlar vardır. Bunlar; umumî hayatta ve tutulan meslekte muvaffakiyetler kazanmak için büyük kıymetleri daima bilinen vasıtalaradır.

lunda ve geniş ölçüde girilmiş tecrübelerin mahsulüdür. Bu sebeple müşahhas hayatın ve insan tabiatının birçok sabit hakikatlerinden mülhemdir. Bu hukukun esaslarından mühim bir kısmı zamanımıza kadar intikal ederek modern Hukukun da desteklerini teşkil etmiştir.

Halbuki klâsik kültür dillerini öğrenmeye uğraşan genç adam bunları öğrenmenin kendisini böyle yakın pratik menfaatlere götürmeyeceğini bilir. Buna rağmen bu dillerle uğraşmak, ona insan çabasının muharrik ve hedeflerinin yakın amelî menfaatlerden ibaret olmadığını bunların dışında ve üstünde insan için yönelinecek ve elde edilmelerine uğraşılacak gayeler bulunduğunu öğretir ve bu gayeleri elde etmek için uğraşmak zevk ve alışkanlığını kazandırır. Hakikate varmak için menfaatlerden sıyrılabilmek; feragatin, özgeçliğin, hakseverliğin, idealimizin ve daha bunlara benzer birçok yüksek hasletlerin kaynağıdır.

Yukarıda sayılan faydalarına rağmen orta öğretim müesseselerinde klâsik dilleri okutan memleketlerde bu okutmaya aleyhtar fikir ve cereyanlarda da vardır. Bunların kıdemi 16 ıncı asır ortalarına yâni Avrupada millî dillerin inkişafa başladıkları; ve bilgi kazanmanın yegâne vasıtası olan Lâtincenin yerini tutmaya hazırlandıkları devre kadar çıkar. Bu asırda yetişmiş olan Fransız mütefekkir ve terbiyecisi Montaigne bile "C'est un grand ornement, le Grec et le Latin, mais il coûte trop cher," diyerek Lâtince ve Yunanca öğrenmenin pek pahalıya mal olan bir zinet teşkil ettiğini söylemiştir.

Klâsik kültür dillerinin orta öğretim müesseselerinden çıkarılmasını isteyen cereyanlar bir ifratın tepkileridir. Şöyle ki; 16 ve 17 inci asırlardan itibaren Avrupa dilleri inkişafa başlamışlardır. Eskiden görülmesi Lâtinceye düşen vazifelerin mühim bir kısmının tedricen bu diller tarafından devralınması zarurî idi. Bu değişikliğe uygun olarak okullarda Lâtinceye ayrılagelen vakit ve enerjinin de tedrici bir azalmaya tabi tutulması icabediyordu. Fakat Lâtincenin millî dillere ve diğer bilgi şubelerine gerektiği kadar yer bırakmak üzere gerilemesi, millî dillerin ve ilimlerin inkişafındaki süratle müteneşip olmamıştır. Bu dil vakit vakit artık muhafaza edemeyeceği mevki-den muhafazasına haklı olduğu mevkiye getirilmiştir. Zamanın ve ihtiyaçların değişmiş olmasına rağmen Lâtincenin eski mevkiini muhafaza yolunda mukavemetlerde bulunması bir ifrattı. Bu ifrat aksi istikamette başka bir ifratın Klâsik dillerin umumî terbiye müesseselerinden tamamiyle çıkarılmasını isteyen müfrit cereyanların doğmasına sebep olmuştur.

Klâsik diller öğretilmesinin aleyhinde bulunan infiradçılığın ileri sürdükleri sebep ve deliller dikkatli ve objektif bir tetkike tabi tutulunca görülür ki bu deliller; Klâsik dillere bütün umumî öğretim müesseselerinde yer vermeye lüzum olmadığını hele bu dillere anadili, millî tarih ve diğer bütün dersler üstünde ve bunların zararına olarak fazla zaman ve enerji ayırtan geleneğin yanlışlığını gösterme hududuna kadar doğrudurlar. Fakat Klâsik kültür dillerine orta öğretim müesseselerinin bir kısmında olsun yer verilmemesi davasına hak verdiremezler. Klâsik diller öğretimi aleyhindeki cereyanın ileri gelen mümessillerin-

den olan Alman filozof ve terbiyecisi (Paul Barth) (Die Elemente der Erziehungs-und Unterrichtslehre) adlı eserinde (Müller Lyer) de (Soziologie der Erziehung) unda davalarının müdafaasını yapmaya çalışmışlardır. Bunların şu iki sebebi ileri sürdükleri görülür:

Klâsik diller öğretimi, anadiline, yaşayan ecnebi dillere ve müsbet ilimlere daha fazla vakit ayrılmasına engel oluyor.

klâsik diller öğrenmek ancak bir kısım istidatlar için mihaniki hafıza tipleri için kolay ve uygundur. Fakat muhakemeci (Judicieux) hafıza tipleri için güç ve uygunsusdur.

Bu sebepler Klâsik diller öğretiminden vazgeçilmesini haklı gösterecek mahiyette değildir. Bunu teslim etmek için şu vakıaları hatırlamak yeter.

1 — Mekteplerde okutulan muhtelif derslerden her birinin, talebenin fikri terbiyesi bakımından muayyen bir hizmeti vardır. Ehemmiyetleri bakımından mehtelif dersler arasında farklar ve mertebeler de kabul olunabilir. Fakat daha mühim görülen bir derse bütün vakit ve enerjiyi tahsis etmek düşüncesiyle başka derslerin programdan çıkarılması istenemez. Bol bol matematik okutmak üzere Coğrafyanın hiç okutulmaması teklif olunamaz. Gençlerin fikri terbiyesi ve umumî bilgileri bakımından klâsik diller öğretiminin rolünü anadili, millî tarih, matematik, fizik ve tabiat ilimleri derslerinden daha mühim göstermek aklımızdan geçmez. Fakat yukarıda işaret edildiği veçhile Klâsik diller öğrenmenin de temin eylediği belli başlı önemli faydalar vardır. Nasıl daha çok matematik okutabilmek için Coğrafya okutmaktan vazgeçilemezse aynı suretle anadile, millî tarihe ve diğer derslere daha çok zaman ve enerji ayırabilmek fikri ile de Klâsik dillere programlarda yer vermemek doğru olamaz.

2 — Klâsik diller öğrenmenin ancak muayyen bir nevi belleme istidadı taşıyanlar için uygun gelebileceği iddiasına karşı da hemen denebilir ki: Bir nevi hafıza tiplerinin yabancı bir dili daha kolay ve çabuk öğrenecekleri doğrudur. Fakat bu hal hiç bir Maarif sistemini hiç bir terbiyeciyi bu nevin dışında kalanlara yabancı dil öğretilmemesini istemeye sevketmemiştir, ve edemez. Belleme kabiliyetinden ziyade muhakemeleri kuvvetli bulunan ve yabancı bir dili kuvvetli hafıza tiplerinden daha geç ve güç öğrenenler de nihayet dil öğrenmeye muhtaçtırlar ve öğrenebiliyorlar. ^{Hakkında} ~~yolu~~ yapılan itirazları da gözden geçirdikten sonra teslim etmek icabeder ki seçkin kadroları için hazırladıkları gençlerinin mühim bir kısmına klâsik kültür dilleri öğreten milletlerin buna devam etmeleri sebebi sadece geleneğe bağlılık değildir. Bu diller; terk ve ihmal olunmayan ve başka vasıtalarla temim edilemeyen faydalarından dolayı öğretilmektedir.